

**Opis źródła:**

W przechowywanej w Bibliotece Watykańskiej księdze kanonów spisanej przez kardynała Deusdedita około lat osiemdziesiątych XI wieku znajduje się regest (skrót dokumentu) znany jako *Dagome iudex*. Jest to najstarsze świadectwo stosunków państwa Piastów ze Stolicą Apostolską. Regest powstał najpewniej na podstawie aktu spisanego około 991 roku, za panowania papieża Jana XV. W nim to Mieszko I, występujący z nieznanego powodu pod imieniem „Dagome”, wraz ze swoją małżonką Odą i dwoma synami, Mieszkiem i Lambertem, oddają „państwo gnieźnieńskie” (*civitas Schinesghe*) pod opiekę papieża. Co ciekawe – autor zbioru błędnie utożsamiał ich z władcami Sardynii, która przez pewien czas zarządzana była przez czterech sędziów. Źródło to zawiera przy okazji jeden z najstarszych opisów rubieży Polski.

Drugie z cytowanych źródeł to fragment relacji pochodzącego z hiszpańskiej Tortosy podróżnika żydowskiego Ibrahima ibn Jakuba (ok. 912-966), zachowana na kartach jedenastowiecznej *Księgi dróg i królestw* kordobańskiego geografa al-Bekriego. Autor relacji pozostawał na służbie kalifa kordobańskiego al-Hakama II. Być może był członkiem poselstwa, które władca ten wysłał do rezydującego w Magdeburgu cesarza Ottona I ok. 965/6 roku. Relacja z podróży, w czasie której ibn Jakub najpewniej odwiedził również Pragę początkowo mogła mieć formę poufnych raportów skierowanych do kalifa. Zostały one zawczasu wykorzystane przez geografów: al-Udriego i jego ucznia, czyli al-Bekriego. Z uwagi na szereg dosyć wiarygodnych wzmianek na temat stosunków politycznych i etnicznych w Europie Środkowo-Wschodniej tekst ten pozostaje jednym z kluczowych źródeł wiedzy o Polsce Mieszka I i innych krajach słowiańskich.

**Miejsce wydania:**

*Relacja Ibrahima ibn Jakuba z podróży do krajów słowiańskich w przekładzie al-Bekriego*, wyd. T. Kowalski, [w:] *Monumenta Poloniae Historica nova series*, t. 1, Kraków 1946.  
*Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna. Antologia tekstów źródłowych*, red. G. Labuda, Poznań 1999, s. 159-161.

**Miejsce przechowywania:**

Pałac Topkapı w Stambule: 3346.

**Tekst źródła:****Regest *Dagome iudex* z Księgi kanonów kardynała Deusdedita**

Podobnie w innym tomie z czasów papieża Jana XV Dagome, sędzia, i Ote, senatorka i synowie ich Mieszko i Lambert (nie wiem, jakiego to plemienia ludzie, sądzę jednak, że to byli Sardyńcy, ponieważ ci są rządzani przez czterech sędziów) mieli nadać świętemu Piotrowi w całości jedno *civitas*, które zwie się Schinesghe ze wszystkimi swymi przynależnościami w tych granicach, jak się zaczyna od pierwszego boku wzdłuż morza [dalej] granicą Prus aż do miejsca, które nazywa się Ruś, a granicą Rusi [dalej] ciągnąc aż do Krakowa i od tego Krakowa aż do rzeki Odry, prosto do miejsca, które nazywa się Alemure, a od tej Alemury aż do ziemi Milczan i od granicy Milczan prosto do Odry i stąd idąc wzdłuż rzeki Odry aż do rzeczzonego *civitatem* Schinesghe.

**Fragment relacji Ibrahima ibn Jakuba**

Z Mesko sąsiadują na wschodzie Ruś, a na północy Burus. Siedziby Burus [leżą] nad Oceanem. Oni mają odrębny język [i] nie znają języków swych sąsiadów. Są sławni ze swego męstwa. Gdy najdzie ich jakie wojsko, żaden z nich nie ociąga się, aźby się przyłączy do niego jego towarzyszy, lecz występuje, nie oglądając się na nikogo i rąbie mieczem, aż zginie. Przeprawiają się [napadając] na nich Rusowie na okrętach z zachodu.

### **Słowniczek pojęć:**

*Dagome* – pod tym imieniem kryje się Mieszko I. Być może pierwotny zapis brzmiał „ego Mesco dux” („Ja, książę Mieszko”).

*Senatorka* – łaciński termin *senatrix* można także odczytać jako „dostojna pani”.

*Mieszko i Lambert* – synowie Mieszka I z jego drugiego odnotowanego przez źródła małżeństwa.

*Świętemu Piotrowi* – to jest Stolicy Apostolskiej. Mowa tu o oddaniu państwa pod opiekę papieża.

*Schinesghe* – najprawdopodobniej mowa tu o Gnieźnie, choć istnieją mniej popularne hipotezy, zgodnie z którymi należy tę nazwę odczytywać jako Szczecin.

*Civitas / civitatem* – należy pamiętać, że łacińskie słowo *civitas* może oznaczać zarówno państwo, jak i miasto. Z kolei terytoria w źródłach wczesnośredniowiecznych bardzo często oznaczano za pomocą nazw miast będących w ich centrum, które rozumiano jako „miasto i przyległości”.

*Alemure* – najprawdopodobniej należy tę nazwę odczytywać jako Morawy.

*Burus* – najczęściej przyjmuje się, że mowa tu o Prusach.

*Ocean* – w tym przypadku chodzi o Morze Bałtyckie.

### **Pytania do źródła:**

#### **Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):**

1. Wymień dwóch sąsiadów Polski, którzy zostali uwzględnieni w obydwu źródłach.
2. Jaki charakterystyczny punkt geograficzny (element krajobrazu naturalnego) pełni w obydwu źródłach funkcję orientacyjną?
3. Co według Ibrahima ibn Jakuba odróżniało Prusów od innych ludów regionu?
4. Czy w którymś ze źródeł wspomniano o następcy Mieszka I na tronie polskim?

#### **Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto**

1. Czy słowo *civitas* w kontekście *Dagome iudex* można tłumaczyć wyłącznie jako „państwo”? Zwróć uwagę na informacje zawarte w Słowniczku.
2. Czy regest *Dagome iudex* zawiera informację o tym, iż tereny podległe władzy Mieszka I i Włodzimierza Wielkiego graniczyły ze sobą?
3. Czy w świetle relacji żydowskiego podróżnika Polacy i Rusini mogli się ze sobą porozumiewać bez większego trudu?

#### **Wskazówki:**

Zarówno *Dagome iudex*, jak i relacja Ibrahima ibn Jakuba stanowią potwierdzenie, że w drugiej połowie X wieku państwo Mieszka graniczyło z ziemiami Prusów i z Rusią, w której panował wówczas Włodzimierz Wielki. Przybysz z Półwyspu Iberyjskiego zauważył, że Prusowie odróżniali się od swoich sąsiadów pod tym względem, że posługiwali się zupełnie odmiennym językiem – to z kolei pozwala sądzić, że Polacy i Rusini posługiwali się podobnym językiem. Charakterystycznym punktem, który pojawia się w obydwu tekstach jest Morze Bałtyckie, w pobliżu którego znajdowały się siedziby Prusów.

Punktem spornym wśród historyków jest fakt niewymienienia wśród synów Mieszka jego przyszłego następcy – Bolesława Chrobrego, który po śmierci ojca wygnał Odę i swoich przyrodnych braci obejmując samodzielne rządy. Jedną z teorii mówi, że panował on wówczas nad odrębnym księstwem z centrum w Krakowie.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę podwójny wymiar słowa *civitas* to możemy założyć, że „*civitas Schinesghe*” może oznaczać zarówno „państwo gnieźnieńskie”, jak i „miasto Gniezno wraz z przyległościami”.

#### **Literatura pomocnicza**

Kürbisowa B., *Dagome iudex. Studium krytyczne*, [w:] *Początki państwa polskiego*.

*Księga Tysiąclecia*, t. 2, Poznań 1962, s. 362-423.

Nowak P., *Dagome iudex w Zbiorze kanonów kardynała Deusdedita*, „*Studia Źródłoznawcze*”, t. 51, 2013, s. 75-94.

Pranke P., *Relacja Ibrahima ibn Jakuba z podróży – nie tylko „do krajów słowiańskich”*, online: [https://www.academia.edu/13087894/RELACJA\\_IBRAHIMA\\_IBN\\_JAKUBA](https://www.academia.edu/13087894/RELACJA_IBRAHIMA_IBN_JAKUBA),

#### **Najważniejsze cezury:**

912-966 – umowny okres życia Ibrahima ibn Jakuba.

960 – umowny początek rządów Mieszka I.

991 – umowy czas powstania dokumentu, na podstawie którego spisano regest *Dagome iudex*.

992 – śmierć Mieszka I.

**Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord:** Arkadiusz Siwko